

Pr. dr. prof. Bogdan Racu
(*coordonator*)

„Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție!”

(Coloseni 3, 16)

Prefață de:

Prof. univ. dr. Nicu Gavriluță
Pr. conf. univ. dr. Constantin Necula

Lucrare tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
2019

CUPRINS

Cateheza biblică modelează suflete, înobilează caractere și creștinează vieți umane (Prof. univ. dr. Nicu Gavriluță)	9
Experiența comunicării cu Dumnezeu și a comunicării credinței (Pr. conf. univ. dr. Constantin Necula)	12
Argument (Pr. dr. prof. Bogdan Racu)	14
Notă de prezentare (Pr. dr. prof. Bogdan Racu)	15
Valori și atitudini	20
Competențe generale și specifice	20
Tematica	23
Principiile catehezei biblice. Clasicism și actualizare (Studiu de Pr. conf. univ. dr. Constantin Necula).....	107
Cateheza de impact. Organizare – Susținere – Evaluare	123
Strategii. 18 metode clasice și moderne utilizate în catehizare	131
Anexe	147
▪ Planul catehezei	148
▪ Proiect de activitate catehetică	149
▪ Chestionare	153
▪ Fișă de autoevaluare a activității catehetice	155
▪ Anexa 2 (la cateheze demonstrative)	157
Biroul de catehizare al Arhiepiscopiei Iașilor	
Proiecte. Activități. Echipă	159

CATEHEZA BIBLICĂ MODELEAZĂ SUFLETE, ÎNNOBILEAZĂ CARACTERE ȘI CREȘTINEAZĂ VIEȚI UMANE

Așa cum inspirat scrie părintele inspector Bogdan Racu, tematica Programei catehetice din 2019 este în acord cu anul comemorativ 2019: *vestirea Evangheliei în sufletele și mințile preoților și ale credincioșilor ortodocși*. Evanghelia este Cuvântul revelat de Însuși Logosul întrupat. Grație Întrupării lui Iisus Hristos, relația noastră cu absolutul a devenit una vie, directă, nemijlocită. Dumnezeu a luat chip uman. Prin urmare, comuniunea între Iisus, Apostoli și mulțimea de credincioși era una desăvârșită. Relevarea de Sine a în-Sinelui divin (Martin Heidegger) este, în creștinism, una cu adevărat apoteotică. După Înălțarea la cer a Mântuitorului, relația noastră cu Dumnezeu a devenit una mediată. Mijlocitorul prin excelență este Evanghelia, vestea cea bună și Cuvântul veșnic viu al Celui Preaînalt.

Tocmai tâlcul profund și veșnic viu al Evangheliei se cere a fi astăzi mediatizat pe înțelesul omului modern al secolului XXI, fără a fi trădat în substanța lui profundă și universal valabilă. Efortul preoților – astăzi veritabili atleți catehizatori – este pe deplin justificat, în condițiile existenței astăzi a unei „catehizări anemice sau dezordonate” (Pr. dr. prof. Bogdan Racu), susținute în fața unui grup discret de autentici credincioși. Marea provocare a exercițiului

catehetic este învățarea artei de a merge împreună pe aceeași cale, preot și credincios deopotrivă. Împreună-situarea spre Răsărit este esența catehezei ortodoxe. Scopul ei nu este atins la finalul drumului, ci se regăsește camuflat în fiecare dintre pașii smeriților credincioși. Acesta este tâlcul oricărei arte sacre. Cateheza creștină nu face nici ea excepție.

Ca și Programa precedentă, cea din anul 2019 aduce cu sine importante reperi scripturistice, patristice și teologice. Aceștia li se adaugă substanțiale referințe cronologice, biografice și istorice. Fiecare tematică este structurată clar și corespunzător: cuprinde „scopul catehezei”, „sugestii pentru conținut”, „îndrumări”, „reperi scripturistice”, „reperi patristice”, „reperi teologice”, „reperi liturgice”, „competențe” și „bibliografie”. Apreciez în mod deosebit libertatea oferită preoților și cateheților de a-și adapta textele, citatele, referințele și, mai ales, limbajul în funcție de condiția celor aflați în fața lor.

Valorile și atitudinile conținute în actuala Programă au, printre altele, și rolul de a ne (re)configura identitatea românească. Așa cum reiese dintr-o recentă cercetare sociologică, marca Pew Research Center, identitatea românească declarată și asumată în perioada 2015-2017 este, înainte de toate, una religioasă (pentru 74% dintre români „a fi român” echivalează cu „a fi creștin”). Identitatea românească este mai apoi completată cu alte variabile: limba, țara, familia și cultul strămoșilor/eroilor.

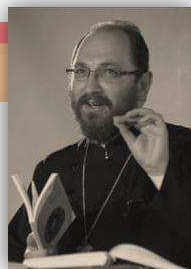
Remarc și interpretarea profundă oferită de părintele inspector Bogdan Racu și de ceilalți autori familiei creștine, în lumina Sfintei Scripturi. Familia creștină se întemeiază pe Taina Cununii. Mirii au ca model arhetipal pe protopărinții Adam și Eva, respectiv pe Iisus și Biserică. Deci, esența familiei creștine este una spirituală. Prin urmare, micile sau marile dezastre conjugale reflect, în plan fizic și social, profunde și (uneori) obscure maladii spirituale. Secretele

autenticei terapii se regăsesc tot în tradiția creștină, cea revelată sau inspirată de Dumnezeu.

Programa conține și un consistent studiu despre importanța catehezei biblice al părintelui Constantin Necula. Este un text bine scris, iar autorul lui este foarte decis în a delimita autentica Ortodoxie de provocările vechilor erezii și de cele ale noilor sincretisme. Îndreptățita pledoarie a părintelui Constantin Necula este pentru „un program catehetic echilibrat în conținut, cu alternanțe între exegeza biblică și mistagogia liturgică, între educația pentru viața duhovnicească și articularea ei pe viața activă...”. Este tocmai ceea ce au reușit să ne ofere părintele inspector Bogdan Racu și preoții colaboratori.

Foarte inspirată este și ideea de a consacra o secțiune din programă datelor tehnice, administrative și pedagogice privind eficiența desfășurării a catehezei biblice. Unele soluții propuse sunt simple, dar absolut necesare, altele sunt mai subtile (de exemplu sugestia metodică de a-i conduce pe participanții la cateheză către răspunsuri și de a nu le oferi direct aceste răspunsuri). Apreciez și componența pedagogică a Programei catehetice. Ea combină inspirat metodele clasice (expunerea, conversația, demonstrația, problematizarea, observația, dezbateră, lectura explicativă) cu cele moderne, interactive (studiul de caz, brainstorming-ul etc.). Anexele conțin fișa de (auto)evaluare a activității catehetice, chestionare și proiectul de activitate catehetică.

În concluzie, Programa catehetică pentru anul 2019 este în măsură să ofere o oază de viață duhovnicească în imensul pustiu care continuă să ne bântuie sufletele și mințile multora dintre noi. Pe acest pământ beatific – ipostază a Ierusalimului ceresc –, cateheții pot practica arta sacră a modelării sufletelor, a înnobilării caracterelor și a creștinării vieților noastre.

EXPERIENȚA COMUNICĂRII CU DUMNEZEU ȘI A COMUNICĂRII CREDINȚEI

Preotul nu mai poate lucra, pastoral, singur. Cred că e momentul ca la nivelul lucrării pastoral-catehetice să ne activăm spiritul de echipă și să redescoperim forma dintâi a lucrării catehetice din Biserica primară. Avem obligația imediată de a reconstrui echipa catehetică în care nu, nu preotul să se ocupe de tot, ci să descopere între oamenii din comunitate acele caractere umane dispuse să educe în Hristos comunitatea. Volumul-programă pe care îl veți parcurge vă va oferi reperele unei culturi a comunicării adevărului revelat. Minimal și sintetic, punctual și încadrat într-o strategie de care veți ține, sau nu, cont în viața pastorală. Important ne pare însă că aveți posibilitatea de a gândi la soluții, de a propune soluții pastorale la nivelul catehezei – cea mai importantă dintre verigile care leagă propovăduirea de cultura vârstelor și de vârsta culturii fiecărui credincios. Identificați unde sunt lipsurile și nu acceptați că există vârstă asupra căreia nu aveți de lucru în ce privește alfabetizarea ori adâncirea duhovnicească a cunoașterii Scripturii. Dar nu singuri. Cereți ajutor! Învățați să creați rețele de comunicare după ce oferiți conținuturi! Alcătuiți școli de voluntariat, asumați principiile educației pastorale non-formale și oferiți o pedagogie pastorală înnoită de împreună-lucrarea cu Duhul Sfânt! Ce vă propune Programa nu este o închidere

într-un cerc de gândire pastorală. Nicidecum! Preluați ideile, creșteți-le, asumați-le acolo unde este cazul, dar refuzați să vă transformați în simpli funcționari ai Bisericii, în simpli prestatori de servicii. Fie ele și sociale. Nimic nu este mai grav pentru pastorația Bisericii, inclusiv în plan catehetic, decât mediocritatea preotului. Incapacitatea lui de a descoperi orizonturile lucidității în Hristos a misiunii la care este chemat. Nu putem crește ca oameni ai lui Dumnezeu de parte de El, de forța Sa creatoare, dacă ne retragem în lamentații pastorale, ori dacă nu reușim să stăm uniți în jurul conceptelor și conținuturilor prin care ne apropiem cultura creștină și pe Însuși Domnul Hristos, prin ea. Știm că suntem în vremuri dificile vocației creștine. Dar când a fost altfel? Când a fost ușor unui om să-și asume Învierea? Este important pentru fiecare dintre cei chemați să dea mărturie în Hristos să învețe, să adâncească învățătura și să o comunice, exercițiu de bucurie responsabilă. Ceea ce vă propune Programa aceasta sunt schemele prin care să vă țineți mintea legată de un ideal educațional la fel de important ca toate prin care se articulează teologia pastorală: cunoașterea lui Dumnezeu și transmiterea acestei cunoașteri către cei dăruiți de Mântuitorul Hristos îndrumării voastre. Ideile și construcțiile teologice ale textului ce vă sunt propuse nu vor face altceva decât să vă aducă aminte de nevoia poporului binecredincios de a avea Lumina Cuvântului și căldura pastorală din a căror unitate rodește creștinismul românesc de veacuri.

Citiți, gândiți, rugați-vă și sporiți în cunoașterea Domnului Hristos! E nevoie de toți. Cereți tinerilor și bătrânilor, deopotrivă, să vă urmeze. Nu uitați că Dumnezeu nu are a pierde pe nimeni și că, dincolo de ziduri, Biserica este Împărăția lui Dumnezeu care se ia cu asalt. Cu știința asaltului bine drămuțată în lecții de Duh și de Cuvânt.

ARGUMENT

Preocuparea pentru identitate este una esențială atât pentru persoană, cât și pentru comunitate. De aceea, Biserica Ortodoxă Română îndeamnă în anul 2019 spre o mai atentă observare a valorilor autentice ale românilor creștini. Și pentru că „veșnicia s-a născut la sat”, Sfântul Sinod ne propune să redescoperim valorile păstrate și promovate de satul românesc de-a lungul istoriei. În căutările pentru identificarea unor soluții pastoral misionare practice de revigorare a vieții culturale și sociale de la sate și de promovare a tradițiilor și valorilor satului românesc în fața fenomenelor de secularizare și globalizare azi, un rol esențial îl are observarea faptului că în Biserica Ortodoxă Română există o lungă tradiție de traducere în limba română a lucrărilor esențiale: textele scripturistice și patristice. De aceea, tematica Programei catehetice 2019, aflată în acord cu cea a anului omagial și comemorativ 2019, propune preoților și credincioșilor o aprofundare a învățăturilor Evangheliei, vestea cea bună adusă de Mântuitorul Iisus Hristos. Astfel, volumul îi îndeamnă pe toți să-și creeze obișnuința de a aduce Evanghelia din planul comunitar al Bisericii în planul personal al fiecăruia, în casa lui, și de acolo în planul imediat al vieții sale.

Structurată în trei părți (unități), tematica Programei propune răspunsuri pentru întrebările *Cum ne-a dat Dumnezeu Sfintele Scripturi? Pentru ce ni le-a rânduit? Cum putem noi să împlinim în viața noastră cuvintele vieții veșnice?* Astfel, prima parte urmărește **Locul și rolul Scripturii în Biserică**, cea de-a doua, **Locul și rolul Scripturii în casa creștinului**, iar ultima parte tratează despre **Locul și rolul Scripturii în viața creștinului**.

NOTĂ DE PREZENTARE

Volumul „Cuvântul lui Hristos să locuiască întru voi cu bogăție!” este a doua apariție editorială în cadrul Colecției catehetice a Editurii Doxologia, după lucrarea „Unitatea credinței și împărtășirea Sfântului Duh”, apărută în anul 2018. El se încadrează în șirul unei experiențe bogate a Biroului de catehizare al Arhiepiscopiei Iașilor, coordonat de subsemnatul, de a pune la îndemâna preoților eparhiei, și nu numai, a unor materiale de sprijin pentru lucrarea catehetică pe care o desfășoară în parohii. Astfel, din anul 2014 au apărut anual programe catehetice cu o tematică unitară, folosite în desfășurarea catehezelor demonstrative din cadrul cercurilor pastorale. Începând cu anul 2018, aceste materiale, care s-au dezvoltat de la formatul de broșură la acela de volum, au primit și girul experienței universitare la cel mai înalt nivel, comitetul referenților științifici fiind format de pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, prof. univ. dr. Constantin Cucuș, prof. univ. dr. Nicu Gavriluță și pr. conf. dr. Constantin Necula.

Volumul-programă prezent este rodul unei experiențe pastorale atent cuantificate, atât din lucrarea pe teren în cadrul celor 610 cateheze demonstrative desfășurate în Arhiepiscopia Iașilor în perioada 2014-2018, cât și din activitatea catehetică de la parohie a inspectorului și responsabililor cu cateheza.

Conceptul programei a fost stabilit în luna aprilie 2018, când s-a format echipa celor care și-au asumat alcătuirea temelor. Astfel, prima temă a Programei a fost alcătuită de pr. Vasile Cristian, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Iași 1, temele 2 și 3 de pr. dr. prof. Bogdan Racu, inspectorul pentru învățământ și cateheză

al Arhiepiscopiei Iașilor, tema 4 de pr. prof. Ionuț Ungureanu, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Hârlău, tema 5 de pr. Ștefan Zaharia, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Piatra Neamț, tema 6 de pr. Gheorghe Trofin, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Târgu Neamț, tema 7 și grafica întregului volum de pr. Marius Ionuț Tabarcea, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Pașcani, temele 8 și 10 de pr. George Ciprian Bamboi, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Iași 3, iar tema 9 de pr. prof. Cosmin Constantin Pristavu, responsabilul cu cateheza în cadrul Protopopiatului Darabani. După redactarea temelor au urmat ședințe de lucru pentru definitivarea lor, cea mai complexă fiind cea din cadrul Consfățuirii catehetice din anul 2018, atunci când și-au spus punctul de vedere toți responsabilii cu cateheza din Arhiepiscopia Iașilor.

Volumul este gândit ca un instrument pastoral care să vină în sprijinul cateheților atât pentru cateheza clasică, cu un program dinainte stabilit și într-un cadru organizat, dar și pentru cea ocazională, susținută de preot în contexte pastorale diverse. Cele două moduri de catehizare, ocazională și sistematică, trebuie să fie în legătură unul cu altul, pentru a evita ispita unei catehizări anemice sau dezordonate. De aceea, tematica nu epuizează un subiect, ci propune căi pentru explorarea acestuia prin oferirea unor sugestii de conținut. Nu se forțează personalitatea catehetului și nici nu se ignoră experiența vastă pe care o poate avea acesta, ci îi sunt puse la îndemână câteva repere scripturistice, patristice, teologice și liturgice. Se urmărește în permanență scopul pentru care se pregătește și susține o anumită cateheză, atingerea acestuia fiind observată în momentul în care credincioșii dobândesc anumite competențe, își formează anumite deprinderi de trăire creștină. Acest lucru ajută să se facă diferență între predică și cateheză, între cateheză și o prelegere cu suport de prezentare modern (Power Point). Cateheza trebuie văzută ca un dialog între preot și credincioși, însă nu o colportare de citate și idei, ci de experiențe duhovnicești în trăirea

adevărurilor de credință. Cateheza trebuie percepută ca o însoțire din partea preotului, o împreună mergere pe cale, preot catehet și credincios catehizat în întâlnirea cu Hristos, „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6).

Una din primele întâlniri ale credinciosului cu învățătura de credință este în cadrul experienței pe care o are în cadrul cultului. De aceea, cateheza trebuie să valorifice viața liturgică a Bisericii folosind texte ale rugăciunilor și cântărilor bisericești, explicând semnificația iconografiei. Scopul catehezelor trebuie să fie unul terapeutic, să-l ajute pe creștin să găsească metodele, căile prin care poate să biruie moartea adusă de păcat și să trăiască în Hristos. De aceea, este de mare folos cunoașterea experiențelor sfinților, dar și soluțiile pe care le descoperă cei din jurul nostru pentru a depăși provocările zilnice.

Volumul propune o serie de metode interactive și atractive pentru prezentarea, fixarea și evaluarea conținuturilor. Au fost selectate metodele cel mai des folosite de preoți în activitatea catehetică.

Tematica, la rândul ei, nu se adresează unei anume categorii de credincioși, ci recomandă fiecărui catehet să adapteze conținutul catehezelor în funcție de particularitățile grupului de credincioși (vârstă, mediu social și familial) și de experiența celor cu care lucrează (având în vedere participarea/neparticiparea acestora în anul/anii anterior/-i la activități de catehizare ș.a.), dar și de alți factori, cum ar fi resursele didactice-catehetice disponibile etc.

Prezentarea structurii programei catehetice

Programa catehetică este structurată pe următoarele componente: o parte introductivă, partea de conținut propriu-zis, un studiu academic privind cateheza, partea practică și o secțiune de anexe.

Partea introductivă cuprinde un *cuvânt înainte* al domnului profesor universitar doctor Nicu Gavriluță de la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și unul al părintelui conferențiar doctor Constantin Necula de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, *argumentul* alcătuirii acestui volum și *nota de prezentare* a lui, alcătuite de preot doctor profesor Bogdan Racu, inspectorul pentru Departamentul învățământ și cateheză al Arhiepiscopiei. Se mai adaugă secțiunile *Valori și atitudini și Competențe generale și specifice*.

Corpul volumului îl reprezintă *tematica*, care conține **zece titluri** care pot fi dezvoltate în una sau mai multe cateheze, în funcție de experiența pe care o propune catehetul. Temele sunt grupate în trei secțiuni: secțiunea **Locul și rolul Scripturii în Biserică**: 1. „Cercetați Scripturile!” (Ioan 5, 39); 2. Sfânta Scriptură în limba română; 3. Legătura dintre Scriptură și cult; 4. „Înțelepciune, drepti, să ascultați Sfânta Evanghelie!”; secțiunea **Locul și rolul Scripturii în casa creștinului**: 5. Locul și rolul Scripturii în casa creștinului; 6. Scriptura ca rugăciune; 7. „Faceți tot ceea ce vă va spune!” (Ioan 2, 5); și secțiunea **Locul și rolul Scripturii în viața creștinului**: 8. Scriptura – dialogul lui Dumnezeu cu omul; 9. Sfânta Scriptură ghid de viață duhovnicească; 10. Sfânta Scriptură, școală a familiei. Volumul include la unele teme, alături de **bibliografia** orientativă și un tabel care sistematizează informații. Pentru tema 1 tabelul prezintă *Împărțirea cărților Sfintei Scripturi*, la tema 2 sunt prezentate informații selective despre *traducerea Sfintei Scripturi în limba română*, tabelul de la tema 3 dezvoltă informații despre *relația dintre Sfânta Scriptură și cultul Bisericii*, tabelul 4 asociat temei 6 identifică *Sfaturi pentru rugăciune în Sfânta Scriptură*. Ultimul tabel, inclus în zona metodică a programei, prezintă *Metode de predare/evaluare folosite în catehizare*.

Studiul părintelui Constantin Necula, **Principiile catehezei biblice. Clasicism și actualizare**, vine în sprijinul catehetilor pentru

o bună înțelegere a ceea ce trebuie să fie o cateheză biblică, atât ca structură și mod de transmitere, dar și ca mesaj sau conținut transmis ca împărtășire de experiență și trăire a credinței și relației cu Dumnezeu.

Partea practică a programei, intitulată ***Cateheza de impact: organizare, susținere, evaluare***, orientează pentru organizarea spațiului și a resurselor, anunțarea evenimentului susținerii unei cateheze, organizarea timpului și a informației, oferă o serie de sugestii metodice. Un aspect important avut în vedere este organizarea evaluării catehezei pentru a vedea dacă s-au atins obiectivele. Din multele strategii de învățare care pot fi abordate, au fost alese și prezentate **18 metode clasice și moderne utilizate în catehizare**. Prezentarea s-a făcut atât tehnic, prin enumerarea pașilor de urmat pentru aplicarea metodelor, cât și prin exemple practice de aplicare a două metode des utilizate de preoți la catehezele demonstrative.

Anexele volumului sunt constituite din Planul catehezei; Proiect de activitate catehetică; Fișă de autoevaluare/evaluare a activității catehetice, Anexa 2 la catehezele demonstrative care prezintă desfășurarea momentului și Chestionare de evaluare.

Ultimele pagini ale volumului de față introduc pe cititor în contextul larg al activității Biroului de catehizare al Arhiepiscopiei Iașilor, enumerând proiecte, activități și echipa.

Cele **10 teme catehetice** pot fi tratate, la alegerea preoților și în funcție de necesitățile pastorale, în câte o singură cateheză sau pot fi tratate în mai multe cateheze.

Privitor la **calendarul activităților**, preoții vor susține catehezele pe tot parcursul anului 2019, parcurgând primele 5 teme până la 31 iulie 2019, iar următoarele 5 teme până pe 17 decembrie 2019.

Cele mai bune cateheze vor fi promovate ca modele de bună practică în cercurile misionare, ședințele de protopopiat și în materialele Sectorului învățământ al Arhiepiscopiei Iașilor.